

Avrupa Bütünleşmesi Üzerinden Politika: İnşa Halinde Bir Avrupa Emek Hareketi Mi?

Graham Taylor - Andy Mathers

Avrupa'nın bütünleşme süreci, son on yıl boyunca giderek derinleşti ve yoğunlaştı. Ortak bir tek pazarın yaratılması tamamlandı ve ortak para birimi ile Avrupa Merkez Bankası'nın oluşumu sayesinde güçlendi. Avrupa genelinde üye ülkelerin kamu harcamaları ile kamu borçları düzeyini sınırlayan ve yoğun bir serbestleştirme, kuralsızlaştırma ve özelleştirme programını meşrulaştırıp yaygınlaştıran güçlü ve antidemokratik düzenleme biçimleri gelişti. Avrupa bütünleşmesi ile iç içe geçen bu neo-liberal yeniden yapılanma, kitlesel işsizlikle iş güvencesizliği yanında, işçi sınıfının Keynesçi yollarla sisteme dahil edilmesine ve refahın kolektif biçimlerine karşı kesintisiz bir saldırı ile sonuçlandı. Bu gelişmeler, aynı zamanda emek hareketi içinde entelektüel ve siyasal bir krize de yol açtı. Sosyal demokrat politikacılar ve sendika hiyerarşileri küreselleşmenin neo-liberal mantrasına tempo tutmayı öğrendiler ve verimlilik sözleşmeleri ile savunmaya yönelik sosyal sözleşmelere sığınma yolunu seçtiler. Ancak, gerek mevcut sendikalar ve partiler içinde, gerekse kampanya ve sorunları giderek daha fazla ulusal sınırlar ötesine taşıyan yeni gruplar ve aktivistler arasında hâlâ önemli direniş mekileri varlığını sürdürmektedir. Aslında Avrupa'nın kurumsal gelişmesi, mücadele dolayısıyla ağır ama devamlı bir ilerleme göstermiş ve bu gelişme ulusal, küresel ve Avrupa bölgesel düzeylerini yeni ve ilginç biçimlerde birbirine bağlayan yeni bir mücadele alanı açmıştır. Bu makalenin amacı, bu yeni alanda ortaya çıkan mücadelelerden, doğmakta olan alternatif bir (proto)Avrupa emek hareketini ayırıştırmanın mümkün olup olmadığını incelemektir.

Avrupa bütünlüşmesi üzerine yürütölen tartışmalara *Capital and Class* dergisiyle yapılan güncel katkılar, birliğin oluşum sürecinde sınıf mücadelesinin rolünü azımsama eğilimindedir. Carchedi ve Carchedi (1999) Avrupa'nın bütünlüşme sürecinin bir 'sınıf analizi' yoluyla incelenmesi gerektiğini savunmuşlar; bununla birlikte analizlerinde işçi sınıfını, kapitalist yeniden yapılanmanın edilgen bir kurbanından daha fazla bir şey olarak görmemişlerdir. Aynı eğilim, Ekonomik ve Parasal Birliđini (*EMU: Economic and Monetary Union*); Avrupa işçi sınıfını Alman markının yükselen küresel gücüne boyun eğdirmek amacıyla, Alman sermayesi tarafından geliştirilen bir neo-emperyalist strateji olarak sunan Carchedi'nin 1997 tarihli makalesinde de görölmektedir. Kuşkusuz ulusal devletler düzeyinde sınıf ilişkilerinin ve özellikle de ulusal tabanlı sınıf mücadelesi ile sermayenin küresel yeniden yapılanması arasındaki sembiyotik ilişkinin süregelen önemini merkez alan çalışmalar da gerçekleştirilmektedir (Moran, 1998). Birleşik Krallık'taki emek hareketi politikaları üzerine yapılan güncel analizler, Avrupa boyutunu ihmal etmekte (Fairbrother, 2000; McIlroy, 2000) ve Avrupa bütünü içinde İngiltere'nin biricikliğini fazlaca vurgulama riski taşımaktadır. Ulusal düzeye odaklanan bu analizlerin, halihazırdaki siyasal ilişkilerin Avrupa genelinde yeniden düzenleniş biçimlerini kavrayamamaları tehlikesi bulunmaktadır. Ayrıca, devleti sermaye ilişkisinin mücadele ve muhalefete konu olan politik bir formu olarak görmekten ziyade, onu sabit bir kurumsal ilişkiler seti olarak şeyleştirme tehlikesi de mevcuttur. (Holloway ve Picciotto, 1991; Clarke, 1991a) Avrupa'nın bütünlüşme süreci, küresel sermaye ilişkisinin mekansal yeniden bileşimini içermektedir: Bu yeni bileşim, Avrupa genelinde düzenleme ve direnişin değişen formlarının büyük çaplı bir ampirik araştırma yoluyla ortaya konması sonucunda kavranabilir ancak.

Bu makalede, Avrupa bütünlüşmesinin mantıksal ve tarihsel belirleyenlerini inceliyor ve bu bütünlüşmenin emek hareketinin yenilenmesi açısından taşıdığı potansiyel ve tehlikeler üzerine tartışıyoruz. Avrupa bütünlüşmesinin aldığı mantıksal biçimi ve ulusal düzeyde siyasal hareketlilik ile Avrupa düzeyindeki neo-liberal düzenlemelerin yeni biçimleri arasında hizmette yerellik ilkesi aracılığıyla düzenleyici bir boşluğun inşa edilmesini inceleyerek başlayacağız. Sonra AB'ye üye ölkelerde neo-liberal yeniden yapılanma bağlamında gelişen sosyal mücadelelerin araştırılması yoluyla, bu biçimin belirleyenlerinin izinden gideceğiz. Neo-libe-

ral yeniden yapılanmayı yaygınlaştırmak ve ona aracılık etmek için hem ulusal düzeyde hem de Avrupa genelinde geliştirilen yeni korporatizm biçimleri ile neo-liberalizme karşı başta ulusal düzeyde gelişen ama son on yılda giderek uluslararası biçim alan halk hareketleri ve muhalefetini karşı karşıya getirmekteyiz. Sonuç bölümünde, oluşmakta olan Avrupa emek hareketini bekleyen tehlike ve imkanların altını çizmekteyiz: Avrupa Keynesçiliği ve 'sosyal ortaklık' ilkesi tarafından kuşatılma tehlikesine karşılık, ulusal tabanlı hareketlerin dar işçiciliği ve ekonomizmini aşan yeni ve tekrar canlanmış uluslararası bir emek hareketine dönüşme imkanı.

Avrupa Bütünleşmesi ve Küresel Sermaye: Kriz ve Liberal Devletin Kurtarılışı

Avrupa'nın bütünleşme süreci; sömürü ilişkilerinin ve üretimin sosyal koşullarının yeniden örgütlenme sırasında aldığı siyasal biçimlerin mekansal olarak yeniden düzenlenmesini ifade etmektedir (Schonfield, 1969: 405). Avrupa bütünleşmesi, Keynesçi düzenlemenin ulusal formlarının krizi dolayısıyla gelişmiş ve sonuç olarak ulusal siyasal süreçlerin kökten dönüşümüne yol açmıştır (Holloway ve Picciotto, 1980: 143). Bu dönüşüm, çoğunlukla ulusal devleti marjinalleştiren bir küreselleşme süreci olarak sunulmakta iken, aslında ulusal devletlerin, küresel sermayenin mantığına uygun bir şekilde yeniden yapılandırılmasını içeren ve bununla birlikte dile getirilen bir süreçtir (Panitch, 1994). AB'nin gelişimi, ulusal devletin krizine ya da marjinalleştirilmesine işaret etmez, tersine liberal devletin güçlendirilmesine ve artan bir şekilde ulusötesi düzeyle birleştirilmesine işaret eder. AB'nin gelişimi, nihayetinde liberal devletin imdadına yetişmiş ve onu kurtarmıştır (Milward, 1994): AB, paranın yasasının ve hukuk devletinin ulusal düzeyde yeniden kabul ettirilmesini sağlayan uluslararası bir yapıdır. Bu yapı, ulusal devlete ulusal düzeyde örgütlenen siyasal eylemliliğin ve sosyal refah düzenlemelerinin kısıtlayıcı etkilerinden kaçma imkanını verecek şekilde, egemenliğin uluslararası düzeyde yeniden bir araya getirilmesi, birleştirilmesi ve güçlendirilmesi süreçlerini içermektedir. İşte bu nedenle Avrupa bütünleşmesi, Avrupa'daki sermaye ilişkisinin neo-liberal yeniden yapılanma sırasında aldığı biçimdir.

Yeniden yapılanma süreci, ekonomi ile siyasetin hem yapısal hem de ideolojik düzeylerde birbirinden (yeniden) ayrılması ((re)separation) ve çatışmanın, burjuva siyasetinin fetişleşmiş bi-

çimlerine aktarılmasını icap ettirmektedir (Holloway & Picciotto, 1991: 122). Bu süreç, sermayenin organik bileşimini azaltmak amacıyla teknik açıdan yeniden yapılanması yanında, sermayenin sosyal ilişkilerinin yoğunlaştırılması yoluyla nispi artı değer oranının arttırılmasına yönelik bir girişim olmak üzere ikili bir biçimi varsaymaktadır (1991: 134-5). Avrupa bütünleşmesinin gücü ve yoğunluğu; ekonomi ile siyasetin birbirinden (yeniden) ayrılması ile birikimin teknik ve sosyal sınırlarına karşı olan eğilimlerin harekete geçirilmesinin yeniden yapılanma sürecine karşı emeğin direnme yeteneğini ciddi ölçüde zayıflatacak bir şekilde, mekansal ve jeo-politik bir boyut alması sürecinde kendini gösterdi. Avrupa bütünleşmesi, işçi sınıfının ulusal düzeyde elde ettiği yönetsel kazançları zayıflatmak amacıyla, sermaye ilişkisinin teknik ve ekonomik açıdan yeniden yapılanmasını Avrupa bölgesel düzeyine kaydırmak için devlet formunun düzenleyici ve yönetsel uğraklarının kurumsal olarak ayırmaya yönelik bir girişimi gerektirmektedir. Bu girişim, neo-liberal politika ve kararların Avrupa düzeyinde geliştirilip belirli ulusal biçimlerde AB üyesi ülkelerde uygulanmasını sağlayan subsidiarite ilkesi yoluyla politik olarak açığa vurulmaktadır.

Avrupa'nın bütünleşme süreci hem tarihsel hem de mantıksal bir analiz gerektirmektedir. Avrupa bütünleşmesinin ilk harekete geçirici gücü, yeniden yapılanmanın ulusal devletler içinde karşılaştığı teknik sınırlamalardan doğmuştur. Bu durum, Roma Antlaşması'nın (1957) 'işlevselciliği'nde ve AET'nin bunu izleyen gelişmesinde kendini göstermiştir. Gelişmenin teknik sınırlarının üstesinden gelinmesi noktasında AET'nin etkisi belirgin olmuştur. 1957 ile 1969 arasında AET iç ticareti %630 oranında, manifaktür mallarda ithalatın ağırlığı ise %300 oranında artmıştır; sonuç olarak AET içi ticaret, ulusal ticaretin yaklaşık %60'ını oluşturmuştur (Moss ve Michie, 1998:II; Moravcsik, 1998:40). Korporatist uyumlaştırmayı sağlayan Keynesçi formların, siyasal eylemliliği belirli tarihsel ve kültürel düzenlemeler içine sokma becerisi, düzenleyici güçlerin Avrupa düzeyine transferi ve daha fazla bütünleşmesi ihtiyacını gereksiz kılmıştır (Ross, 1992). Daha fazla bütünleşme için gerekli bağlamı yaratan, küresel Keynesçiliğin krizi olmuştur. Emeğin, Avrupa refah devletleri içinde korporatist biçimde bütünleştirilmesi, sermayenin daha ileri teknik ve sosyal yeniden yapılanması önünde ciddi bir engel teşkil etmiştir. Birleşik Krallıkta geliştirilen Thatchercı saldırı, Kıta Avrupa'sının güçlü korporatist toplumlara açısından ciddi bir öner-

me değildi ve neo-liberal düzenleme ve esneklik için alternatif bir patikaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu patika, Avrupa'nın daha ileri bütünleşmesiyle ve AB ile ulus devlet arasındaki siyasal ilişkinin köklü bir şekilde yeniden tesis edilmesiyle oluşturulmuştur. Ancak Birleşik Krallık yine de, daha ileriki Avrupa bütünleşmesinin temel dayanağı haline gelen esneklik, kuralsızlaştırma ve emeğin kurumsal olarak dışlanması ilkeleri ile kendini gösteren yeniden yapılanmanın kurumsal örneklerini ve söylemsel bir hegemonyayı sağlamak amacındadır (Ross, 1992:57)

Bu yeniden tesis etme, AB'nin kurumsal ve yasal gelişimi içinde ihtiva edilmiştir. 1986 tarihli Tek Avrupa Yasası, EMU sürecine ve 1992 yılında ortak pazara geçişin tamamlanmasına hız vermek amacıyla, üye devletlerin ulusal egemenliğin belli bir oranını devretmelerini icap ettirmekteydi. 1992 Avrupa Birliği Antlaşması, ortak pazara geçişin tamamlanmasından sonraki mantıksal ilerlemeyi oluşturmaktaydı. Yasa, yeni yaratılan pazarın neo-liberal ilkeler uyarınca işlediğinden emin olmak amacıyla Avrupa çapında güçlü düzenleyici mekanizmalar inşa etmişti. Subsidiarite ilkesinin 1992 Yasası açısından merkeziliği; AB karar ve yasalarının hayata geçmesini sağlayan ulusal yönetim biçimleri ile Avrupa düzeyindeki düzenleyici kuruluşlar arasında kurumsal bir boşluk yaratma girişimini ortaya koyuyordu. Bu boşluğun yaratılması, hem sanayi ve rekabeti ilgilendiren politika alanlarında AB yetkilerinin artırılması yoluyla hem de belki hepsinden önemli olan EMU dinamiği sayesinde başarılıydı. Avrupa Birliği hakkındaki 1997 Antlaşması'nın ya da Amsterdam Antlaşması'nın önemi, emeğin sosyal olarak yeniden üretimi konusunda AB'nin ilk defa anlamlı bir derecede yetki geliştirmiş olmasıydı. Antlaşmanın İstihdam Bölümü, 'istihdam edilebilirlik' tasarımını AB içindeki sosyal gelişim ve ekonomik büyümenin mihenk taşı olarak kutsallaştırıyordu. Siyasal ilişkilerin bu yeniden bir araya getirilmesi, EMU'ya uyum kriterinin uygulanması etrafında süren yoğun mücadeleler ile imtiyaz pazarlığı konusundaki mücadelenin ulusal formlar içinde kontrol edilmesindeki başarısızlık tarafından belirlenmiştir: Bu süreci, izleyen bölümde ele alacağız.

EPB ve Sosyal Sözleşme Politikası

EMU'ya uyum kriteri, Avrupa bütünleşmesi sürecini doğrudan kamu ve refah harcamalarındaki kesintilerle birleştirdi ve ulusal mücadeleleri tüm Avrupa projesini tehdit edecek şekilde yoğunlaştırdı. EMU, emek pazarları ile refah devletlerinin neo-li-

beral yeniden yapılanması için hem ekonomik disiplin hem de ideolojik meşrulaştırma sağladı (Verdun, 1996: 80), ancak bu meşrulaştırma süreci, istihdam ile refahın neo-liberal yeniden yapılanmasına karşı gelişen yoğun ulusal direniş tarafından sürekli olarak kesintiye uğratıldı. Bu baskıların sonucu, Avrupa çapında devlet formunun kökten bir yeniden yapılanması oldu. Esas itibariyle korporatizmin yerleşmiş biçimleri, neo-liberal yeniden yapılanmayı kolaylaştıracak mekanizmalara dönüştürüldü ve emek hareketinin neo-liberal projeye ciddi engeller oluşturduğu her noktada yeni ortaklık usulleri takdim edildi. Yeni sosyal ortaklık düzenlemeleri, Fransa ve İngiltere dışında tüm AB üyesi ülkelerde ortaya kondu. Bu düzenlemeler, işsizlik problemine işverenler ve devlet tarafından öncelik verileceği vaadi karşılığında sendikaların, esnek çalışma koşulları, düşürülmüş kamu harcamaları ve ılımlılaştırılmış ücretleri kabul ettikleri bir değiş-tokuşu ihtiva etmekteydi (Pochet ve Fajertag, 1997; Pochet, 1998). Ancak EMU sürecinin kendisi, ulus devletlerin istihdam yaratma konusuyla meşgul olabilmeye yeteneğine yapısal sınırlamalar getirmişti ve yüksek işsizlik gerçeği karşısında, hem işverenler hem de hükümetler ücret kısıntılarını gerçekleştirmek için dikkate değer imtiyazlar önermekte zorlanmadılar (Martin, 1997). Uyum kriterini karşılamaya yönelik talep yoğunlaştıkça, pek çok sosyal sözleşme ciddi bir baskı altına girdi. Ama sosyal çatışmanın EMU'ya ne derece eşlik edeceği özgün ulusal duruma, yeniden yapılanmanın bulunduğu aşamaya ve sosyal güçlerin dengesine bağlıydı (Kaupinnen, 1998: 14).

Bazı üye ülkelerde sosyal sözleşmeler, EMU'ya uyum için gerekli reformları en düşük miktarda sosyal huzursuzluk yaratarak gerçekleştirmekte başarılı oldular. Finlandiya'da kamu harcamaları, brüt yerli üretimin %8'i oranında azaltılırken (Kaupinnen, 1998), İrlanda 2000 Ortaklığı kamu borçlarında, kamu sektöründe ücret tartışmalarını ve sendika azınlığının muhalefetini alevlendiren, %30'luk bir indirim gerçekleştirdi (Wallace vd., 1998; Pochet, 1998: 267). İspanya, Portekiz ve İtalya'da uyum kriterini hayata geçirmenin temel aracı, devlet mülklerinin ve endüstrilerinin özelleştirilmesi yolu oldu. Özelleştirmelere karşı muhalefet, sendika hiyerarşilerinin karşılıklı rızaya dayalı işten çıkarılmayla sonuçlanan 'eleştirel pragmatizmi' tarafından boğuldu. Buna rağmen, EMU'nun neo-liberal etkisine karşı tabana dayalı önemli hareketlenmeler ortaya çıktı. İspanya'da başlıca sendikaların EMU lehinde olmasına karşın, kamu sektörü çalışanları, 1996'da 650.000 kişinin katıldığı bir günlük bir eylemi kapsayan

önemli bir hareketlilik gösterdiler (Labour Research, 1996). Yine de bu hareket ulusal sözleşmeye 1981 yılında ilk imzayı atan *Comisiones Obreras* (İspanyol Kamu Sektörü Sendikası) tarafından etkili bir şekilde zapt edildi (Pochet, 1998). Portekiz’de 1996 sosyal sözleşmesinin gündeme gelişi, sözleşmenin tarafında olan *Uniao Geral de Trabalhadores* (Genel İşçi Sendikası) ile hem EMU hem de bu sözleşmeye karşı olan *Confederação Geral dos Trabalhadores Portugueses* (Portekiz İşçileri Genel Konfederasyonu, CGTP) arasında çatışmaya sebep oldu. CGTP’nin temel endişesi, haftada 40 saat çalışmanın yasal hale getiriliş biçiminin emek esnekliğini arttırmak için kullanılmasıydı ve bu sorun çok sayıda protesto ile greve sebep oldu (Da Paz Ventura Campos Lima ve Nauman, 1997). İtalya’da ise, emeklilik ödemeleri ile ilgili reform girişimi, yaygın sosyal protestolara ve sendikal eylemlere yol açtı. Bu durum tek taraflı reformu problemlili hale getirdi ve EMU teşvikli masraf kısıntısı, geniş oranda sendika rızası ile gündeme getirildi. Bir dizi sosyal sözleşme yoluyla sendikalar, istihdam yaratma önlemleri karşılığında özelleştirmeyi, endekse bağlı gelirleri ve emeklilik ödemeleri ile endüstriyel ilişkilerde reformu hedefleyen anlaşmaları müzakere ettiler. İtalyan işçilere istihdam yaratma konusunda verilen vaatler, azaltılmış kamu harcamaları hedefini gerçekleştirmek için giderek artan bir şekilde kurban edildi. Başlıca sendika federasyonları EMU’yu desteklediler (Pochet, 1998: 269); bu durum sendikalar içinde hoşnutsuzluğa sebep oldu ve kamu sektöründe endüstriyel militanlığı ile özellikle ünlü olan *Comitati di Base* (COBAS) taban komitelerine olan desteği arttırdı (Gall, 1995).

Diğer AB üyesi ülkelerde, EMU doğrultusunda ilerleme daha az rızaya dayalıydı. Belçika’da bir sosyal sözleşmeyi müzakere girişimi, 1995’de sendikalar istihdam yaratma önlemlerinin sosyal yükümlülüklerin azaltılmasına tabi olması fikrini reddettiklerinde tamamıyla terk edildi. EMU’ya uyum kriterini gerçekleştirmeye yönelik sonraki önlemler, yasa yoluyla kabul ettirildi (Pochet, 1998). 1996’da Belçika’da kamu sektöründe endüstriyel eylem dalgası yükseldi ve planlanmış bir genel grev, ancak özelleştirme ve emeklilik ödenekleri konusunda verilen tavizler sonrasında iptal edildi. Sosyal güvenlik reformu ise, işsiz birliklerinin hareketliliğinde bir yükselme sağladı. Yunanistan’da kamu harcamaları kesintilerine karşı yer alan yaygın ve ısrarlı eylem, uyum kriterinin gerçekleştirilmesindeki ilk başarısızlığa katkıda bulundu. Sosyal sözleşmeler çerçevesinde kesinti önlemlerini gündeme

getiren girişimler, bir günlük genel grevi içeren eylemler yanında çiftçi, öğretmen ve kamu çalışanlarının grevleri ile karşılandı. Almanya'da da EMU bağlantılı hükümet kesintilerine karşı geniş ölçekte protestolar yer aldı. Haziran 1996'da *Deutsche Gewerkschaftsbund* (DGB) EMU'ya muhalefet için 350.000 kişilik güçlü bir gösteri düzenledi. Gerçekte sendika hiyerarşisi, neo-liberal yeniden yapılanma sürecine derinden dahil olmuştu. Fiilen istihdam yaratma karşılığında ücret kesintilerini pazarlayan bir sosyal sözleşme olan *Bündnis für Arbeit* (İstihdam için İttifak) için fikir, *IG Metall*' in lider kadrosu tarafından geliştirildi ve DGB tarafından şevkle ele alındı (Bispinck, 1997: 72). İttifak bir dizi refah reformu ile sonuçlandı ve Kasım 1996'da yüzbinlerce metal işçisi hastalık ödemelerini savunmak için başarıyla grev yaptılar (Munchau, 1996). Sonraki bahar, inşaat işçileri ve madencilerin, sendikalar içinde EMU hakkında beliren şüpheyi yansıtan daha öte grevleri yer aldı (Staunton ve Traynor, 1997). Sonunda sendikaların işbirliği yapmaktan çekilmeleri ile sözleşme başarısızlığa uğradı ve bu, Almanya'nın Euro'ya geçmesini sağlayan refah kesintilerinden daha yaratıcı bir hesaplaşma oldu. Neo-liberal yeniden yapılanmaya karşı en militan eylem, bütçe kısıtlamalarının herhangi bir sosyal sözleşme için müzakere girişimi olmadan yürütüldüğü Fransa'da oldu. Sonuç olarak yaygın endüstriyel eylemler, protestolar ve refah kesintileri EMU projesiyle eşanlı hale geldiler. 1995'de sosyal güvenlik reformunu ve kamu sektörü ödemelerinin dondurulmasını kapsayan Juppé planı, 5 milyon kadar işçinin katıldığı bir günlük kamu çalışanları grevleri akımı ile ulaşım, iletişim ve enerji sektörlerinde yoğunlaşan belirsiz grevlerle karşılandı. Kasımda bu grevlere, 2 milyona ulaşan katılım sağlayan yoğun sokak gösterileri eşlik etti (Jefferys, 1996).

Fransa'daki mücadelelerin, Avrupa'daki neo-liberalizm karşıtı modern mücadelelerin ortak özelliklerini görünür hale getiren 4 çehresi vardır. İlki, sendikalar içindeki eleştirel kanadın güçlenmesi ve sendikalar ile yaygın emek hareketi arasındaki gerilimin artmasıdır. Fransa'da grevler, *Force Ouvrière* (FO) ve eleştirel 'CFDT en lutte' akımının doğuşuyla potansiyel bir bölünme tehdidi yaşayan CFDT (*Confédération Française du Travail*) içindeki sorunları şiddetlendirdi. Ayrıca 'Onluk Grup' ve *SUD* (*Solidaires, Unitaires, Démocratiques*) gibi yeni radikal hizip sendikaları destek kazandı (Mouriaux, 1999). 1980'lerde Chirac Hükümeti'ne karşı harekete geçmiş olan *Coordinations* içinde yapılan reform ile tabanın kontrolü de arttırıldı (Wolfreys,

1999). Bu durum, *COBAS*'ın güç kazandığı İtalya'da da aynıydı (Gall, 1995). İkincisi, doğrudan mücadele formlarının gerçekleşme oranındaki artıştır. Örneğin, Fransız grevleri, elektrik dağıtım merkezlerinin işgali, kamyon şoförleri tarafından otoyolların kuşatılması ve hatta trafik lamba sistemlerinin teknolojik sabotajı gibi eylemler içermiştir. Almanya'da maden işçileri otoyolların akışını engellerken, Yunanistan'da da çiftçiler aynı taktiği benimsedi. Üçüncüsü, grevcilerle direnişin farklı alanlarında yer alan aktivistler arasındaki doğrudan ilişkilerin giderek gelişmesidir. İşçilerle, öğrencilerden işsizlere, göçmenlerden eşcinsellere kadar neredeyse diğer her grup arasındaki bağlar buna örnek oluşturmaktadır (Wolfreys, 1999). Son olarak, mücadeleleri ulusal sınırlar ötesine taşımaya yönelik bir eğilim doğdu. Roma, Atina ve Berlin'de Fransız grevcileri ile dayanışma toplantıları düzenlendi. Bu mücadeleler, Avrupa'daki politik ilişkilerin mekansal olarak yeniden düzenlenmesine yanıt olarak ortaya çıktı: Adını koymak gerekirse, ulusal düzeyde sosyal refah ve toplu sözleşme yönetsel formlarını korumak üzere gelişen savunma mücadeleleridir bunlar. Buna bağlı olarak, yeni ulusötesi eylem türleri, Avrupa çapında yeni güçlü düzenleyici kurumlarla çarpışma teşebbüsüne girişti. Avrupa bütünleşmesine eşlik eden ulusal politik formların siyasal eylemlilik ve mücadeleyi kontrol altında tutma konusundaki sınırlı becerisi, mücadelenin, Avrupa çapında 'sosyal ortaklık' kavramı üzerinden gelişen çıkar arabuluculuğunun fetişleşmiş yeni biçimlerine kanalize edilmesine sebep oldu. Bu süreç Avrupa düzeyinde, subsidiarite ilkesinin süregelen hakimiyeti yoluyla düzenleyici boşluğu inşa etmeye yarayan, yeni temsil mekanizmalarının gelişmesini içermekteydi. İzleyen bölüm, bu yeni 'zaptetme politikası'nın gelişimini ve sınırlarını incelemektedir.

Avrupa'da Sosyal Ortaklık: Zaptetmenin Politikası

Avrupa bütünleşmesinin mantığı, devlet formunun yönetsel ve düzenleyici uğraklarının mekansal olarak birbirinden ayrılması ve karşı eğilimlerin ayırt edici kurumsal düzeylerde harekete geçirilmesine dayanmaktadır. Bu ayrılma, popüler söyleme giderek artan ciddi 'demokratik açık' ve Avrupa kurumlarının giderek gözden düşüşü olarak girdi. Ulusal mücadeleler Avrupa geneline yayıldıkça, Avrupa düzeyinde, fetişleşmiş yeni temsil ya da 'sosyal ortaklık' biçimleri geliştirildi. Bu biçimler, sosyal ve istihdama yönelik konularda bir dizi kararname ve 'sosyal Avrupa'

olarak bilinir hale gelen bir grup danışma mekanizması aracılığıyla oluşturuldu (Kowalsky, 2000; Bosco ve Hutsebaut, 1997). Avrupa kurumları içinde sosyal ortaklık, emeği, subsidiarite ilkesi yoluyla oluşturulan düzenleyici boşluğu yeniden üreten bir kurumlar setine dahil etmeye teşebbüs etmektedir. Bu kurumların mantığı, sosyal diyalogu ve vatandaşlığın soyut biçimlerini yeniden üreten müzakereyi kapsamaktadır. Yapılan düzenlemelerin sınırları, muhalif gruplar temel vatandaşlık hakları için Avrupa düzeyinde giderek hareketlendikçe belirgin hale gelmektedir. Böylece Avrupa emek hareketi aktivistleri ile 'sosyal ortak' olarak hareket eden sendikaların rol ve eylemleri arasında bir bölünme ortaya çıkmaktadır. Bu bölünme, sendikaların hem AB kurumları içindeki siyasal rollerine hem de Avrupa firmaları içindeki ekonomik rollerine bağlı olarak giderek görünür hale gelmektedir.

AB içindeki ana aktörler 'sosyal ortak'lardır: Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC), Endüstri ve İşverenler Birliği Konfederasyonu (UNICE) ve Kamu Teşebbüsleri Avrupa Merkezi (CEEP). Maastricht Antlaşması sosyal konularda sosyal ortaklara danışılması kuralını ve sosyal ortakların ilgili konularda çatı anlaşmalar tesis edebilecekleri prosedürleri saptamıştı: Buna rağmen, yarı zamanlı çalışma ve ebeveyn iznine dair olmak üzere, sadece iki anlaşma üzerinde karara varıldı. Sosyal ortaklar, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve Üçlü Konsey'i kapsayan Avrupa düzeyindeki genel müzakereye de dahil edilmişlerdi. Ancak emek hareketi, gemi yapımı ve ulaşım sektörlerindeki bir kaç küçük çaplı Avrupa eylem günü dışında, çatışmayı genel olarak Avrupa düzeyine taşımayı beceremedi. Emek hareketinin Avrupa düzeyindeki zayıflığı, kısmen ETUC'un örgütsel biçiminden kaynaklanmaktaydı. ETUC'un gelişimi, onu oluşturan konfederasyonların tabandan yükselen Avrupa düzeyinde temsil edilme istekleri tarafından belirlenmek yerine, Avrupa bütünleşmesinin 'hükümetler arası' mantığını izledi (Martin & Ross, 1999). ETUC Sekreteryası Avrupa Komisyonu ile paraleldir ve genel olarak böyle bir gelişmeye direnç gösteren ulusal konfederasyonların lehine kendi işlevlerini ve otoritesini genişletmeye yönelik bir strateji izlemektedir (Dolvic, 1997). Bu durum ETUC içindeki ulusal konfederasyonlar ve Avrupa endüstri federasyonları arasında artan bir gerilimle sonuçlandı. ETUC giderek neo-liberalizmle daha fazla uyuşmaya yöneldi ve onun sosyal ortaklığa sağladığı destek ve katılım sayesinde pazar esnekliği, parasal istikrar ve istihdam edilebilirlik ilkeleri hem Avrupa

hem de firma düzeyinde yol kat etti (Coldrick, 1998).

ETUC'un zayıflığı, Avrupa şirketleri dahilindeki ulusötesi temsil biçimleri içinde daha da artmaktadır. Avrupa İş Konseyi Kararnamesi (1994), işçi müzakeresini gerçekleştirecek iş konseyleri oluşturabilmek için, en az iki AB üyesi ülkede 150 ya da daha fazla işçi çalıştıran şirketleri ve toplamda en az bin çalışanı gerekli kılmaktadır. Avrupa iş konseylerinin (EWC) gelişim bağlamı, AB'nin sanayi ve rekabete yönelik politikalarını izleyen Avrupa sermayesi için temel bir yeniden yapılanma sağlamıştır. Avrupa Komisyonu'nun belirtilen amacı, 'Euro şirketleri'nin ve 'Euro şampiyonları'nın ilerletilmesi olmasına rağmen, sermayenin yeniden yapılanma modeli daha karmaşık olmuştur. Yeniden yapılanmanın en baskın etkisi, AB içi ve dışına 'doğrudan yabancı yatırım' (DYY) akışının artışı ile AB içi işsizlik ve iş güvencesizliğini önemli düzeyde çoğaltan 'içe yönelik' yeniden yapılanma akımı oldu. Durum böyleyken birleşmeler ve ele geçirmeler yoluyla, sınırlı sayıda sektörde (sigorta, yayıncılık, perakendecilik) Euro şirketleri yaratıldı (Ramsey, 1995). Bu yeniden yapılanma süreci, emeğin işyerindeki konumunu ciddi şekilde zayıflattı ve böylece Burawoy'un (1985:122-55) 'üretim siyaseti' ve 'siyasetin siyaseti' olarak adlandırdığı olgular arasında karmaşık bir birleşme gerçekleşti. AB içinde subsidiarite ilkesi, soyut vatandaşlığın ve İnsan Kaynakları Yönetimine (İKY) eşlik eden merkezileşmiş ademi merkeziyetçiliğin 'siyasal' görünümüdür. Ulusal olarak belirlenmiş vatandaşlık formlarının bu şekilde içinin boşaltılışı, üretim küresinde İKY'ye eşlik eden 'hegemonik despotizm'in diyalektik refleksidir.

Avrupa iş konseylerinin mantığı, ekonomik subsidiaritenin bir biçimini ifade etmektedir ve bu konseyler, İKY'nin uygulanması için araç olarak kullanılmışlardır. Bu durum, şiddetli baskı altında yapılan yerleşik ulusal ve sektörel (toplu iş) sözleşmelerin yerini alan firma sendikacılığı ile mikro-korporatizmin birleşmesini sağlamıştır (Schulzen, 1996). Ayrıntılı vaka çalışmaları, Avrupa iş konseylerinin işletme tarafından kontrol edilen sınırlı gündemini ve çalışan temsiliğini gerçekleştiren yerleşik ulusal formlardan kopuşunu vurgulamaktadır (Wills, 2000). Örneğin motor sanayiinde iş konseyleri, işletme tarafından fabrikalar arasındaki rekabeti arttırmak amacıyla kullanılmışlardır. Sendikalar bu düzenlemeleri, uluslararası sendika gücü inşa etmek için değil, diğer fabrikalardaki üretim kapasitesiyle rekabet edebilmek amacıyla bilgi toplamak üzere kullandılar (Hancké, 2000; Whittall,

2000). McDonalds gibi sendikasıız şirketlerde, iş konseyleri açıkça, işgücü ve işletme arasında hiçbir anlamlı müzakereyi içermeyen işletme içi iletişim mekanizması olarak geliştirilmişlerdir (Royle, 1999). Avrupa iş konseylerinin, Fransa ve Almanya'da iktidara karşı ciddi bir tehdit oluşturan işçi temsilinin 'ikili sistemi' ile sendikaların işyeri temsiline hakim olduğu İtalya ve İngiltere gibi toplumlardaki emek hareketinin etkisini birbirine eklemlediğine dair başka kanıtlar bulunmaktadır (Lecher ve Rüb, 1999). Aslında şirketlerin toplu pazarlık usulleri konusunda hiçbir somut düzenleme yapmaksızın 'gönüllü sözleşmeler'i tamamlayabilmeleri için, Kararnamenin kabulünü izleyen iki yıllık bir dönüşüm süreci geçmiştir. Bu bağlamda şirketler, Kararnameyi esnek bir şekilde ve işletme yetkilerinin korunmasına yönelik olarak yorumlayabildiler (Marginson vd., 1998). Ancak iş konseylerinin, sendika aktivistlerini, şirketler içindeki bilgi akışını bozmak ve performans göstergeleri ile işletme standartlarını altüst edecek dayanışma ağları kurmak için imkan tanıdığına dair kanıtlar da mevcuttur (Martinez Lucio & Weston, 2000). Öte yandan bu yeraltı ağlarının varlığı ve potansiyeli, AB'nin neo-liberal politikalarına muhalif olarak geliştirilen geniş direniş ağları göz önüne alındığında daha açık hale gelmektedir.

Direniş Ağları

Avrupa liderleri, Amsterdam Antlaşması'nı imzalar imzalamaz AB'nin neo-liberal politika ve pratiklerini hedef alan uluslararası hareketliliğin ilk görünümü ile karşı karşıya kaldılar. Emegi hareketten geri çekme girişimi en büyük başarısızlığını Fransa'da yaşadı ve ulusal mücadelenin sınırlarının giderek daha fazla farkına varıp AB'nin neo-liberal ajandasına karşı ilk eyleme geçen Fransız işçileri oldu. *Agir Ensemble Contre le Chomage* (İşsizliğe karşı Birlikte Eylem), iş güvencesizliği, işsizlik ve sosyal mahrumiyete karşı Avrupa Yürüyüşü için ilk fikri ortaya attı. Bu fikir, hem kıta çapındaki işsiz birlikleri hem de *SUD* ve *Sin Cobas* gibi örgütlerdeki sendikacılar tarafından ciddiyetle ele alındı. Avrupa Yürüyüşü kıtaya yayıldıkça dile getirdiği 'Sosyal Avrupa' talebi için giderek destek topladı ve 1997 Haziranında Amsterdam'daki AB Zirvesi sırasında 50.000 güçlü gösteri ile en yüksek noktasına vardı. Amsterdam Antlaşması ve 1997'de Lüksemburg'taki 'Çalışma Zirvesi' sonrasında, Avrupa Yürüyüşü sosyal Avrupa'nın varolan biçimine karşı daha fazla eyleme geçti: Sosyal Avrupa'nın bu varolan biçimi emek pazarının esnekleştiril-

mesi ve çalıştırma biçimine karşı olan sosyal politikaları içermektedir. Avrupa Yürüyüşü, aynı zamanda ulus devlet ve AB arasında oluşan düzenleyici boşluğu hedefleyen alternatif bir Avrupa gündemi yaratmıştır. 1998'de 600 aktivistin katıldığı kıtasal buluşmada karara bağlanan Brüksel Deklarasyonu, AB politikalarının boş içeriği ve baskıcı karakterini dengeleyen bir temel sosyal haklar beratı oldu (Mathers, 1999).

Resmi Avrupa emek hareketinin bürokratik yapısının tersine Avrupa Yürüyüşü, tabana dayalı aktivistlerin örgütlediği, resmi üyelik biçimlerini dışlayan ve oybirliğine dayalı karar alma ilişkisiyle çalışan bir dayanışma ağıdır. Bu ağın en göze çarpan ve çok sayıdaki aktivisti bağımsız işsiz örgütlerinden gelmektedir. Ayrıca dayanışma ağı, ETUC'a bağlı olan ya da olmayan sendikalara üye işçi ve işsizlerden önemli ölçüde destek almaktadır. Ağ içindeki aktivistlerin siyasal perspektifi sol kanat sosyal demokratlardan, sosyalistlere, komünistlere, Troçkistlere, yeşillere, anarşistlere ve hiçbir yere bağlı olmayanlara kadar çeşitlilik göstermektedir. Kadınları, göçmenleri, siyahları, evsizleri, kimsesizleri, öğrencileri temsil eden örgütler yanında çevreci ve faşizm karşıtı kampanya düzenleyenleri içeren geniş bir sosyal hareket yelpazesi de bu ağa dahil olmuştur. Dayanışma ağının stratejisi, kitle gösterileri ve yürüyüşler yoluyla destekçileri harekete geçirmek ve böylece AB üzerinde onu kendi gündemine cevap vermek zorunda bırakacak bir baskı yaratmaktır. İş merkezlerinin ve istihdam kuruluşlarının işgali gibi önemli doğrudan eylem örnekleri geliştirilmiştir. Bunlardan biri Amsterdam karşıtı zirveye ücretsiz tren ulaşımı sağlamak amacıyla Milan tren istasyonunun işgal edilmesidir. Bu eylemler, süregiden ulusal temelli mücadeleler için, aktivistler arasında taktik ve bilgi alışverişi aracılığıyla fazladan bir itici güç sağlayan yeni bir enternasyonalizm biçimini gözler önüne sermektedir.

Avrupa Yürüyüşü ile ATTAC (İnsanlık Hizmetinde bir Tobin Vergisi için Eylem) arasında önemli paralellikler bulunmaktadır. ATTAC 1998 Temmuz ayında *Le Monde Diplomatique* dergisinde yayınlanan 'Pazarları Silabsızlaştırın' başlıklı makale sonrasında harekete geçti. Kurucular, SUD gibi sendikalar, *Droit au Logement* (Barınma Hakkı), *Confédération Paysanne* (Küçük Çiftçiler Federasyonu) ve AC! gibi birlikler yanında Pierre Bourdieu tarafından kurulan *Raisons d'Agir* (Eylemin Gereçekleri) gibi entelektüel gruplarını kapsamaktaydı. Kuruluşunun ilk yılında bu hareket 70.000 üyeye ulaştı ve Kasım 1998'de, geniş

anlamda 'finansal pazarlar ile bunlara ait kuruluşların demokratik kontrolünü hedefleyen neo-liberal politikalarla bunların yarattığı sonuçlara karşı bir uluslararası hareket olma' amacını taşıyan uluslararası bir ATTAC hareketi doğdu. Halen 23 ülkede ATTAC grupları bulunmaktadır. ATTAC, Çok Taraflı Yatırım Antlaşması'na (MAI) karşı muhalefetini ilan etti ve Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu ile Cenova'daki Birleşmiş Milletler zirvesine karşı muhalif konferanslar örgütlenmesine yardımcı oldu. Hareket aynı zamanda Nice'te düzenlenen AB zirvesine muhalefet eden hareketler içinde en göze çarpanlardan biriydi. Ayrıca ATTAC, bir 'Bilimsel Konsey' oluşturmuş ve finans piyasalarının vergilendirilmesi, emeklilik fonları, vergi afları ve kara para aklama konularında çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların amacı, milletvekilleri tarafından benimsenebilecek ayrıntılı yasal öneriler üretmektir.

Bu tür dayanışma ağları, ulusötesi kuruluşlarla siyasal bir çarpışma yürütme amacıyla ve Avrupa düzeyinde temel somut haklar talebi etrafında harekete geçmektedir. Bu mücadeleler, neo-liberal gündeme teslim olan resmi emek hareketine karşı önemli bir dengeleyici unsur oluşturmakta ve Avrupa'da emek hareketi siyasetinin radikal olarak yenilenmesine yönelik bir temel sağlamaktadır. Bu yenilenmenin daha ileriye gitmesi, muhalif bir gündemin yaratılmasına ve daha geniş emek tabanının yaygın bir şekilde demokratikleştirilmesine bağlı görünmektedir. Bu hedefler, bir yandan emek hareketinin yenilenmesi için bir temel olarak sunulan 'Avrupa Keynesçiliği'nin yükselen popülaritesi öte yandan da Avrupa'daki demokratik reform tarafından tehdit edilmektedir. Avrupa'da bu yaklaşımın belirgin hale gelmeye başladığı iki önemli mücadele alanı mevcuttur: istihdam edilebilirlik ile işin devamlılığı ilkelerine karşı direniş ve garanti altına alınmış ücret talebi. 'İşin devamlılığı' ilkesine karşı mücadele, resmi emek hareketinin güvencesiz istihdama ideolojik haklılaştırma sağlamak için tam istihdam konusunda devam ettirdiği ısrarı sorgulama altına almaktadır. Bu ısrara rağmen, işin yoğunlaştırılmasına karşı çıkan tabana dayalı muhalefet, işçi ve işsizleri daha kısa çalışma haftası talebi etrafında birleştirmiştir (Went, 2000). Öte yandan tam istihdama yönelik eleştiri, sürdürülebilir gelişmeye odaklı çevreci aktivistlerle Trans-Avrupa taşımacılık ağı (TEN-T) gibi büyük çaplı istihdam yaratma projelerine karşı örgütlenen muhalefet arasında ittifaklar oluşturma potansiyeli taşımaktadır. İnsancıl gelir için mücadele ise, düşük gelir ve güven-

cesiz istihdam sorunlarını refah kazanımları, yaşlılık ödenekleri ve göçmenlik hakları mücadeleleriyle birleştirme imkanı sağlamıştır. Bu mücadelelerin taşıdığı potansiyel, Keynesçi Refah Devleti'nin temel insan ihtiyaçlarını kolektifleştiren ve metalaştırılmaktan kurtaran ilerici özelliklerinin korunması üzerine inşa edilmeli; ancak bu sırada refah devletinin cinsiyet, ırk ve marjinalleştirilmiş gruplar konusundaki dışlayıcı sınırlarının üstesinden gelinmelidir.

Avrupa Keynesçiliği: Uzlaşmanın Tehlikeleri

Ulusötesi mücadele ağlarının gelişimi, Avrupa'da emek hareketi siyasetinin geleceği açısından hem yeni imkanlar sunmakta hem de tehlikeler oluşturmaktadır. Bu ağlar, tahakkümle direnişin düzey ve alanlarını birbirine bağlayan yeni bir eylem odağı sağlamış, bunun yanında uluslararası yeni dayanışma biçimleri ve yeni ittifaklar için imkan yaratmıştır. İlk defa ulusal emek hareketlerinin ekonomizmi ile bölgeciliğini aşan ve ulusötesi yönelimi doğasında barındıran bir Avrupa emek hareketi ihtimali mevcut bulunmaktadır. Sendikacılığın geleneksel biçimlerinin güç kaybetmesiyle birlikte alenen 'anti-kapitalist' yönelime sahip sosyal hareketlerin doğuşu, bu anı, emek hareketi açısından bir sınıf stratejisini yeniden düşünmek için elverişli bir an haline getirmektedir (Panitch, 2001). Emek stratejisinin bu yeniden değerlendirilmesi sırasında iki ana faktör göz önüne alınmalıdır: İlk emeğin devlet ve sermayeye karşı girişeceği çarpışmanın biçimi ve ikincisi ise emek hareketinin kendini bir sosyal hareket olarak örgütlenme biçimi. Avrupa'nın bütünleşme süreci, neo-liberal küreselleşme bağlamında sınıf siyasetinin ilgi çekici yeni formlarının yarattığı imkanları ve aynı zamanda eski ve başarısız stratejilerin doğasında taşıdığı tehlikeleri görünür hale getirmiştir.

Avrupa'nın bütünleşme süreci, korporatizmin bir emek hareketi stratejisi olarak başarısızlığını onaylamıştır. Keynesçilik bağlamında ulusal korporatizm, sendika liderlerinin tabana uyguladığı disiplini ve istihdam politikası üzerinde varılan uzlaşmalar karşılığında müzakere edilen ücret kesintilerini mümkün kılan eşitsiz değişimi ihtiva etmekteydi (Panitch, 1981). Böylece emek hareketi, bağımsızlığını kaybetti ve sermaye birikimi ile devlet iktidarının mantığını onaylayan bir strateji kazandı. Neo-liberalizm bağlamında ise, korporatizm emek hareketi açısından çok daha tehlikeli bir strateji haline geldi. Devletin neo-liberal yeniden yapılanması, ekonomik yönetim tarzını, tam istihdamın sağlanması amacıyla ko-

parıp, işsizlik ve güvencesizlik yoluyla emeği disiplin altına alan para politikalarını kullanarak enflasyon kontrolünü sağlamak amacıyla yönelerek temelden değiştirdi (Panitch, 2001: 370). Bu koşullar altında, Avrupa emek hareketinin yönetici üyelerinin düşüncesine hükmeden 'sosyal ortaklık' yaklaşımı, emek hareketinin bağımsızlığını giderek daha da baltalayan aynı zamanda 'arz yönlü korporatizm' ve 'gelişen rekabetçilik' uygulamaları yoluyla neo-liberalizmin mantığını onaylayan bir stratejiden öteye gidemedi. Bu bağlamda, sosyal demokrasi, emek hareketinin neo-liberal ekonomik yönetimden dışlanmasını onaylayan 'Üçüncü Yol'a dönüşmüştür. Üçüncü Yol, devletin daha önce bahsedilen mekansal yeniden biçimlenmesine yönelik geriye dönük bir yasama işlemidir: Küreselleşme ve Avrupa bütünleşmesi, nesnel birer ekonomik süreç olarak sunulmuş ve emek hareketinin bu sürecin gerektirdiği 'gerçekliğe' uygun cevap vermek zorunda olduğu ima edilmiştir. Ancak yine de, sosyal demokrasinin, emek hareketi için eşit ölçüde zararlı siyasal sonuçları olsa da, daha ayartıcı bir tonla söylenen 'Avrupa Keynesçiliği' nosyonu etrafında gelişen daha radikal bir yeniden formülasyonu da mevcuttur.

Avrupa Keynesçiliği savunucuları, küreselleşmenin ulusal düzeydeki reformist politikaların alanını sınırlar görüldüğü bir anda, 'sosyal Avrupa'nın gelişiminin, sınıfsal uzlaşma için bölgesel düzeyde yeni bir alan yarattığını iddia etmektedirler (Grahl ve Teague, 1994 ve Teague, 1994'e bakınız). Avrupa bütünleşmesi, neo-liberal küreselleşmenin daha ilerici bir biçiminin Avrupa'da gelişmesi için temel hazırlamaktadır: Neo-liberal ideolojinin hakimiyeti ve EMU ile birleşen deflasyonist para rejimi tarafından önü kesilen bir gelişmedir söz konusu edilen (Aglietta, 1986). AB üyesi ülkelerin çoğunda merkezin solunda yer alan hükümetlerin seçilmesi sonucunda yeni bir iyimserlik havası esmektedir. 'Sosyal Avrupa'nın gelişimiyle 'uysal euro'nun kaynaşması, yenilenmiş bir 'birikim rejimi' ve 'düzenleme tarzı' için ortam yaratmıştır. EMU ve onu takip eden stabilite antlaşması tarafından kolaylaştırılan finansal istikrar koşulları altında, kapitalist gelişmenin yeni bir uzun dalgası ortaya çıkmıştır. Bu dalga, emeğin tekrar canlandırılan korporatist yönetim mekanizmalarına dahil edilmesi yanında, minimum gelir ve yeni bir gelir dağılımı üzerinden ileri sürülen yeni sosyal bir arada tutma biçimleri yardımıyla genişlemektedir (Aglietta, 1998).

Bu yaklaşımın tehlikeleri, Aglietta'nın ulusal düzenleme üzerine yaptığı eski bir çalışmada etkili bir biçimde eleştirilmiştir (Aglietta, 1979). Devlet formu sermaye birikiminin çelişkilerini

çözememekte, ancak bunlara siyasal bir biçim kazandırmaktadır. Bu anlamda siyasal kurumlar, sınıf uzlaşmasını gerçekleştirebilen tarafsız mekanizmalar değil, tam da tersine sınıf mücadelesine belirli bir yeni form kazandıran sınıf hakimiyetinin kurumsal biçimleridir (Clarke, 1996: 127-8). Devlet iktidarının doğasını tanıtmadaki başarısızlık, yeni muhalif ağların potansiyelini sulandırma tehdidini taşımaktadır. Avrupa'daki neo-liberal yeniden yapılanmanın sert eleştirmenleri, alternatif arayışı sırasında özü itibarıyla Keynesçi olan bir analize sığınmaktadırlar. Mesela, Pierre Bourdieu (1999), neo-liberalizme karşı bir Avrupa sosyal hareketinin oluşturulmasını savunmuş ancak, bu hareketin amacının, özde Keynesçi formül tarafından desteklenen 'sosyal Avrupa'nın boyutlarını genişletecek evrensel bir Avrupa devleti kurmasını istemiştir (Callinicos, 1999: 92-3). Küresel anti-kapitalist mücadelenin canlanarak gündeme geldiği bir bağlamda, Avrupa düzeyinde korporatizmin yeniden güç kazanması tehlikesini bertaraf etmek için emek hareketi siyasetinin doğası ve biçimi üzerine tekrar düşünmek gerekmektedir.

İnşa Halinde Bir Avrupa Emek Hareketi mi?

Avrupa ve hatta onun ötesinde emek hareketinin yeniden canlanma ihtimali konusunda iyimser olmak için geçerli sebepler vardır. Muhalif ağların Avrupa'daki gelişimi, ulusal emek yanlılığına eşlik eden sınırlı ve dışlayıcı sendikacılığı aşma imkanının altını çizmektedir. Gerçekten de emek, kendisini daha kapsayıcı hale getiren bir dönüşüm geçirmekte ve eski emek hareketleri, işçi sınıfının yeni bileşimi tarafından değişime uğratılmaktadır (Pantich, 2001;369). Dahası neo-liberalizm devleti marjinalleştirmek bir yana, neo-liberal devletin gücünü yoğunlaştırmış ve devlet iktidarının sınıf temelini daha şeffaf hale getirmiştir (Meiksins Wood, 1997; 15). Neo-liberal küreselleşme bağlamında, sermaye devlete her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır ve modern toplumda sınıf mücadelesinin mevkisi hala devletin biçimi üzerine yoğunlaşmaktadır. Avrupa bütünleşmesi ile başbaşa giden devletin sosyo-mekansal yeniden yapılanması, mücadele alanını ulus devletin yani emeğin geleneksel olarak örgütlü bulunduğu coğrafi birim düzeyinin ötesine kaydırmak suretiyle emek hareketini tasfiye etme girişimidir. Sosyal Avrupa'nın biçimi üzerinde mücadele, emek hareketinin devlet iktidarına ve Avrupa yönetişiminin çeşitli düzeylerine meydan okuyan canlanmasının çapını ortaya koymaktadır. Bu durum, gerçekte hala ana akım 'sos-

yal ortaklık' yaklaşımı açısından marjinal kalsa da, direniş ağıları, emek hareketi stratejisinin yeniden geniş ölçüde değer kazanmasını sağlayan yeni örgütlenme ve bilinçlenme biçimleri yaratmıştır.

Yeni ittifak ve ağlar, bir yandan sendikaların dar ekonomizmi ile tek bir sorunu hedef alan kampanyaların ötesine geçen, diğer yandan sosyal demokrat evrenselciliğin yabancılaşmış ve şeyleşmiş biçimlerini aşan bir bilinci dile getirmektedir. Kampanyalar, kısmi ve eksik de olsa, küresel sermaye ilişkilerinin bütünlüğünü kavramaktadırlar. Ayrıca bu kampanyalar, direniş ve mücadelenin evrensel bir form kazanmasının önemini farketmektedirler (Browne, 1990; Taylor, 2001). Bu anlayış, hem AB hem de ulusal ve yerel devlet formu içi ve dışında yer alan farklı mücadele uğraklarını birbirine bağlayan, aynı zamanda işyeri mücadelelerini 'yeni sosyal hareketler' adı altında daha geniş sosyal ve politik mücadelelerle birleştiren yeni 'somut enternasyonalizm' biçimlerine yansımaktadır. Bu yeni ağlar, sivil toplumda dernekçilik (*associationalism*) olarak ileri sürülen 'sosyal hareket sendikacılığı'ndan fazlasını sunmaktadır (Watermann, 1999). Yeni ağlar, neo-liberal küreselleşme karşıtlığı üzerinde şekillenen çoğulcu, sınıf temelli bir dernekçiliği haber vermektedir. Temel insan ihtiyaçlarını hedef alan bir sosyal Avrupa, neo-liberal kapitalizmin herşeyi fiyatlandırma güdüsü ile bağdaşmaz. Böyle bir Avrupa, ancak muhalif ve bağımsız bir emek hareketine temel sağlayacaktır. Bunun için, ana akım emek hareketine hala hakim olan ekonomizm ve araçsalcılığın üstesinden gelen ve Avrupa'da devlet iktidarının yeni bileşimini gözönüne alan, yaygın siyasal eylemlilik biçimlerinin 'üretim siyaseti' ile yeniden birleştirilmesi gerekmektedir. Avrupa sendikaları içindeki bölünme ve gerginlikler, geleneksel örgütlenme biçimleri hakkındaki soru işaretlerinin çapını vurgulamaktadır. Avrupa iş konseyleri ve yaygın siyasal kampanyalar çerçevesinde gelişen muhalif ağlar, bir cenin görünümünde olsa da oluşum halindeki alternatif bir Avrupa emek hareketi olarak yorumlanabilir. Bu projenin daha da ilerlemesi, direniş ağlarının birbirine bağlanma düzeyine bağlı olacaktır. 'Üretimin siyaseti'ni 'siyasetin siyaseti' ile biraraya getirmek, resmi emek hareketi örgütleri içinde emniyete alınan sosyal ortaklık siyasetine karşı tabana dayalı meydan okumanın gücünü arttıracaktır. Bunun gerçekleşmesi, tüm Avrupa çapında hatta Avrupa'nın ötesinde, ulusal emek hareketlerinin temelden demokratikleştirilmesi ve yeni bir yön edinmesini içeren bir süreci gerekli kılmaktadır. ■

Kaynaklar

- Aglietta, M. (1979) *A Theory of Capitalist Regulation: The US Approach*, Londra: New Left Books.
- Aglietta, M. (1986) "Faire de l'Ecu une monnaie parallèle" Aglietta M. (der.), *L'Ecu et la vieille dame: un levier pour Europe* içinde, Paris: Economica.
- Aglietta, M. (1998) "Towards A New Regime of Growth", *New Left Review*, 232 : 41-90.
- Bispinck, R. (1997) "The chequered history of the Alliance for Jobs", Pochet, P. ve G. Fajertag (der.), *Social Pacts in Europe* içinde, Brüksel: ETUI
- Bosco, A. ve Hutsebaut, M. (1997), (der.), *Social Protection in Europe: Facing up to Changes and Challenges*, Brüksel: ETUI
- Bourdieu, P. (1999) *Acts of Resistance: Against the New Myths of Our Time*, Cambridge: Polity.
- Browne, P. (1990) "Reification, Class and 'New Social Movements'", *Radical Philosophy*, 55: 18-24.
- Burawoy, M. (1985) *The Politics of Production*, Londra: Verso
- Callinicos, A. (1999) "Social Theory put to the Test of Politics: Pierre Bourdieu and Anthony Giddens", *New Left Review*, 236: 77-102.
- Carchedi, G. (1997) "The EMU, Monetary Crisis and the Single European Currency", *Capital & Class*, 63: 85-114.
- Carchedi, B. ve Carchedi, G. (1999) "Contradictions of European Integration", *Capital & Class*, 67: 119-154.
- Clarke, S. (1991a) (der.) *The State Debate*, Londra: Macmillan.
- Clarke, S. (1991b) "Overaccumulation, Class Struggle and the Regulation Approach", Bonefeld, W. ve J. Holloway (der.), *Post-Fordism and Social Form: A Marxist Debate on the Post-Fordist State* içinde, Londra: Macmillan.
- Coldrick, P. (1998) "The ETUC's Role in the EU's New Economic and Monetary Architecture", *Transfer*, 4(1): 21-35.
- Da Paz Ventura Campos Lima, M. ve Naumann, R. (1997) "Social Dialogue and Social Pacts in Portugal", Pochet, P. ve G. Fajertag (der.), *Social Pacts in Europe* içinde, Brüksel: ETUI.
- Dolvic, J.E. (1997) *Redrawing the Boundaries of Solidarity? ETUC, Social Dialogue and the Europeanisation of Trade Unions in the 1990s*, Oslo: Arena.
- Fairbrother, P. (2000) "British Trade Unions Facing the Future", *Capital & Class*, 71: 47-78.
- Gall, G. (1995) "The Emergence of a Rank and File Movement: The Comitati di Base in the Italian Worker's Movement", *Capital & Class*, 55: 9-20.
- Grahl, J. ve Teague, P. (1994) "Economic Citizenship in the New Europe", *The Political Quarterly*, 65(4): 379-396.
- Hancké, B. (2000) "European Work Councils and Industrial Restructuring in the European Motor Industry", *European Journal of Industrial Relations*, 6(1): 35-59.
- Holloway, J. ve Picciotto, S. (1980) "Capital, The State and European Integration", *Research in Political Economy*, 3: 123-154.
- Holloway, J. ve Picciotto, S. (1991) "Capital, Crisis and the State" Clarke, S. (der.), *The State Debate* içinde, Londra: Macmillan.
- Jefferys, S. (1996) "France 1995: The Backward March of Labour Halted?", *Capital & Class*, 59: 7-21.
- Kaupinnen, T. (1998) "EMU's Impact on Industrial Relations in European Union" Kaupinnen, T. (der.) *The Impact of EMU on Industrial Relations in European Union* içinde, Helsinki: Finnish Labour Relations Association.
- Kowalsky, W. (2000) *Focus on European Social Policy: Countering Europessimism*, Brüksel: ETUI.
- Labour Research (1996) *The Rocky Road to EMU*, November.
- Lecher, W. ve Rüb, S. (1999) "The Constitution of European Works Councils: From Information Forum to Social Actor?", *European Journal of Industrial Relations*, 5(1): 7-25.
- Marginson, P.; Gilman, M., Jacobi, O. ve Krieger, H. (1998) *Negotiating European Works Councils: An Analysis of Agreements under Article 13*, Lüksemburg: Office of Official Publications of the European Union.
- Martin, A. (1997) "Social Pacts: A Means for Distributing Unemployment or Achieving Full Employment?", Pochet, P. ve G. Fajertag (der.), *Social Pacts in Europe*, Brüksel: ETUI.

- Martin, A. ve Ross, G. (1999) "The Europeanization of Labour Representation" Martin, A. ve G. Ross (der.), *The Brave New World of European Labour* içinde, New York: Berghahn Books.
- Martinez Lucio, M. ve Weston, S. (2000) "European Works Councils and 'Flexible Regulation': The Politics of Intervention", *European Journal of Industrial Relations*, 6(2): 203-216.
- Mathers, A. (1999) "Euromarch: The Struggle for a Social Europe", *Capital & Class*, 69.
- McIlroy, J. (2000) "New Labour, New Unions, New Left", *Capital & Class*, 71: 11-46.
- Meiksins Wood, E. (1997) "Labour, the State and Class Struggle", *Monthly Review*, 49(3): 1-17.
- Milward, A. (1994) *The European Rescue of the Nation State*, Londra: Routledge.
- Moran, J. (1998) "The Dynamics of Class Politics and National Economies in Globalization: The Marginalization of the Unacceptable", *Capital & Class*, 6: 53-84.
- Moravcsik, A. (1998) *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Ithaca: Cornell University Press.
- Moss, B. ve Michie, J. (1998) (der) *The Single European Currency in National Perspective: A Community in Crisis*, Londra: Macmillan.
- Mouriaux, R. (1996) "Les Grèves Françaises de l'automne 1995: Défense des Acquis ou Mouvement Social?", *Modern and Contemporary France*, 4(3): 299-306.
- Munchau, W. (1996) "Winter of Their Discontent", *Financial Times*, 3 October.
- Panitch, L. (1981) "Trade Unions and the Capitalist State" *New Left Review*, 125.
- Panitch, L. (1994) "Globalization and The State", *Socialist Register*, Londra: Merlin.
- Panitch, L. (2001) "Reflections on Strategy for Labour", *Socialist Register*, Londra: Merlin.
- Pochet, P. (1998) "EMU and Industrial Relations: An Overview of National Debates" Kaupinnen, T. (der.), *The Impact of EMU on Industrial Relations in European Union*, Helsinki: Finnish Labour Relations Association.
- Pochet, P. ve Fajertag, G. (1997) "Social Pacts in Europe in the 1990s: Towards a European Social pact?" Pochet, P. ve G. Fajertag (der.), *Social Pacts in Europe*, Brüksel: ETUI.
- Ramsey, H. (1995) "Le Défi Européen" Amin, A. ve J. Tomaney (der.), *Behind The Myth of The European Union*, Londra: Routledge.
- Ross, G. (1992) "Confronting the New Europe", *New Left Review*, 191: 49-68.
- Royle, T. (1999) "Where's the Beef? McDonalds and its European Works Council", *European Journal of Industrial Relations*, 5(3): 327-47.
- Schonfield, A. (1969) *Modern Capitalism*, Oxford: Oxford University Press.
- Schulden, T. (1996) "European Works Councils: Prospects for a New System of European Industrial Relations", *European Journal of Industrial Relations*, 2(3): 303-324
- Staunton, D. ve Traynor, I. (1997) "Come Clean on EMU, aide tells Kohl", *The Guardian*, 10 March.
- Taylor, G. (2001) "Labour and Subjectivity: Rethinking the Limits of Working Class Consciousness", Dinerstein, A. ve M. Neary (der.), *The Labour Debate: An Investigation into the Theory and Reality of Capitalist Work* içinde, Londra: Ashgate.
- Teague, P. (1994) "Between New Keynesianism and Deregulation: Employment Policy in the European Union", *Journal of European Public Policy*, 1(3): 315-45.
- Verdun, A. (1996) "An 'Asymmetrical' Economic and Monetary Union in the EU: Perceptions of Monetary Authorities and Social Partners", *Journal of European Integration*, XX: 60-81.
- Wallace, J., Turner, T. ve McCarthy, A. (1998) "EMU and the Impact on Irish Industrial Relations" Kaupinnen, T. (der.), *The impact of EMU on Industrial Relations in European Union*, Helsinki: Finnish Labour Relations Association.
- Waterman, P. (1999) "The New Social Unionism: A New Model for a New World Order", Munck, R. ve P. Waterman (der.), *Labour Worldwide in the Era of Globalization* içinde, Londra: Macmillan.
- Went, R. (2000) "Making Europe Work – The Struggle to Cut the Workweek", *Capital & Class*, 71: 1-10.
- Whittall, M. (2000) "The BMW European Works Council: A Cause for European Industrial Relations Optimism?", *European Journal of Industrial Relations*, 6(1): 61-83.
- Wills, J. (2000) "Great Expectations: Three Years in the Life of a European Works Council", *European Journal of Industrial Relations*, 6(1): 85-107.
- Wolfreys, J. (1999) "Class Struggles in France", *International Socialism*, 84: 331-68.